

DE HERKOMST VAN ONZE TROPISCHE ZEE SCHELLEN UIT DE MOLUKKEN

Enige tijd geleden ontving ik van mijn vriend Rob Moolenbeek van de afdeling Malacologie van het Instituut voor Taxonomische Zoölogie te Amsterdam een aantal fotocopieën ten geschenke met betrekking tot de correspondentie tussen de directeurs van Artis en de Rotterdamse Diergaarde over de periode 1859 - 1864, hetgeen de aanleiding vormde voor dit artikel.

Na de oprichting in 1857 van de Vereeniging Rotterdamsche Diergaarde werd deze instelling in 1859 een grote verzameling schelpen aangeboden door een aantal merendeels uit Rotterdam afkomstige personen in Nederland-Indië. Hun namen waren N.P. van den Berg te Batavia, P. Broekman Lzn. te Soerabaja, G.L. Dorrepaal te Semarang, Jhr. P. Druyvesteyn te Semarang, B.J. van Eck te Soerabaja, mr. J. van Gennep te Batavia, C.A.A. van Heel te Semarang, J. Mac Lachlang te Semarang, Landberg, Bezoet de Bie & Co. te Batavia, B.P. Martens te Soerabaja, C. Nortier Azn. te Semarang, W. Rueb te Batavia, J.D. Ruys Wzn. te Batavia, G. Suermond te Batavia, W. Suermond Wzn. te Batavia, J.G. Thoof te Semarang en F. van Vollenhoven te Soerabaja. Deze verzameling schelpen bestond uit 8000 exemplaren, welke verpakt waren in 21 Ambonense houten bakken. De collectie werd verzonden per s.s. 'Prinses Amalia' en was verzekerd voor f 6.000,=.

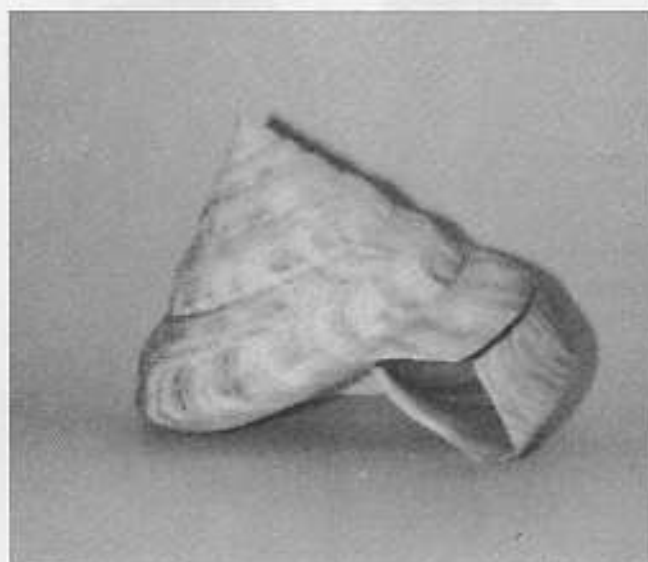
o sūsze rache

Inmiddels was dit geschenk ook anderen ter ore gekomen, zoals blijkt uit een brief van Ch. Jamrach te Londen van 6 september 1859 aan G.F. Westerman, directeur en oprichter van Artis. Westerman, die gepikeerd is dat de verzameling niet aan hem is aangeboden, vraagt aan P.H. Martin, directeur van de Rotterdamse Diergaarde, of de conservator van de mollusken van Artis, A. Oltmans, de collectie mag bezichtigen. Hiertegen is geen bezwaar en Oltmans is na de bezichtiging in alle staten en kon er niet van slapen. Hij schrijft op 6 november aan Westerman dat hij nog nooit zo iets moois heeft gezien en dat zich in de collectie o.m. bevonden *Conus gloriamaris*, *Conus cervus*, *Spondylus regius* en 'ó schrik een levende *Pleurotomaria* zeker 2 palm in diameter' en verder schrijft hij nog dat die collectie niet naar Londen mag gaan en 'dat zoo wij de Rotterdammers niet de spoorweg ontwingen kunnen*).

wij althans hun die verzameling afhandig maken, O sūsze Rache'. Westerman schrijft een bedankbrief aan Martin en stelt hem vervolgens voor de collectie aan Artis over te doen temeer omdat Rotterdam geen museum bezit om de verzameling te kunnen tentoonstellen. Het antwoord van Martin is dat de schelpen niet verkocht kunnen worden zonder toestemming van de gevers, doch als het aan hem persoonlijk lag en de collectie zijn eigendom was, hij er geen bezwaar tegen zou hebben ze van de hand te doen.

Westerman gaat naar Rotterdam om nog eens ernstig met Martin te praten. Beiden zijn het er over eens, dat als de collectie lang ingepakt blijft staan er niet veel aan valt te beleven. In deze trant schrijft Westerman nog eens op 24 augustus 1860 aan H. van Rijckevorsel, bestuurslid van de Rotterdamse Diergaarde, doch zonder resultaat. Men kan dit niet doen zonder de schenkers voor het hoofd te stoten. Westerman heeft nog geprobeerd een aantal zeldzame soorten uit de collectie te bemachtigen, doch tevergeefs.

Het is bijzonder jammer dat het archief van de Vereeniging Rotterdamsche Diergaarde met de kostbare bibliotheek in mei 1940 door het bombardement door brand voor het grootste deel verloren is gegaan, zodat we niet meer kunnen nagaan hoe men verder heeft gereageerd.

het holotype van *Pleurotomaria rumphii* Schepman 1879 (coll NMR no 13873)

Hoe dan ook, de verzameling bleef in Rotterdam en werd naderhand met andere collecties ondergebracht op de zolder van het Sociëteitsgebouw

dat tot museum werd ingericht. Toen in 1939 de vereniging werd geliquideerd, werd de collectie schelpen en de collectie Nederlandse vogels aangekocht door de Stichting Bevordering van Volkskracht en daarna geschonken aan de Vereniging tot Oprichting en Instandhouding van een Natuurhistorisch Museum te Rotterdam, die juist in 1936 een gebouw aan de Mathenesserlaan had betrokken. Ook liet Volkskracht ladenkasten met vitrines maken om schelpen te kunnen opbergen en tentoonstellen.

M.M. Schepman (1847-1919)

Wat de collectie zelf betreft nog het volgende: De schelpen werden gedetermineerd door de heer M.M. Schepman (1847-1919), toentertijd de grootste malacoloog in ons land. In zijn dagelijks leven was hij rentmeester van het kasteel te Rhoon en naderhand vrijwillig medewerker bij het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie te Leiden en bij het Zoölogisch Museum te Amsterdam. Hij was het die de beroemde *Pleurotomaria* voor het eerst beschreef en hem benoemde naar Rumphius (*Pleurotomaria rumphii* Schepman, 1879). Onze *Pleurotomaria* is dus het holotype en is thans veilig opgeborgen in de brandkast tezamen met andere holotypen. Oltmans sprak nog van 'een levende' *Pleurotomaria*; bedoeld wordt natuurlijk hiermee een recent exemplaar, daar de *Pleurotomaria*'s vroeger alleen fossiel bekend waren. Ook de andere door Oltmans genoemde soorten zoals *Conus gloriamaris*, *Conus cervus* en *Spondylus regius* bevinden zich nog in onze verzameling.

De benaming Molukken als vindplaats is een vaag begrip. Maar in de 19e eeuw en vroeger was dit niet anders, ook vermeldingen als China en Indische Oceaan komt men geregeld in oude collecties tegen. Ambon was destijds het centrum van de schelpenhandel en derhalve werden alle soorten die daar werden verhandeld, voorzien van de vindplaats Molukken. Later zou blijken dat verschillende soorten met de vindplaats Molukken daar niet leefden, maar dat is een verhaal apart. Dat geldt ook voor onze *Pleurotomaria* die uitsluitend bekend is uit de wateren rond Japan en Taiwan.

Dat neemt niet weg dat onze verzameling schelpen uit de Molukken geen waarde zou hebben. De verzameling is van historische waarde; ze is meer dan 130 jaar oud. Schelpen uit oude verzamelingen zijn doorgaans groter dan de huidige soorten en de vele exemplaren van één soort geven een goed overzicht van de variabiliteit. De collectie vormt nog steeds de basis van onze verzameling tropische schelpen.

*) Dit slaat op het op 4 november 1859 bij de Tweede Kamer ingediende wetsontwerp betreffende de noorder en zuiderspoorwegen.

J.G.B. Nieuwenhuis

originele etiketten uit de oude Rotterdamsche Diergaarde, met aantekeningen van Schepman